

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД

2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећи Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН).	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружије</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радијти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнобосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'342.4
811.163.41'354

Оригинални научни рад
Примљено 28. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

САЊА М. КУЉАНИН*
(Универзитет у Источном Сарајеву,
Филозофски факултет,
Катедра за србистику)

О НЕКИМ СПОРНИМ РЕФЛЕКСИМА *JATA*

У раду смо у најкраћем указали на нарушавање норме српског језика ијекавског изговора у вези са замјеном некадашњег *jai̯a* или екавског *e*. На основу краћег теста, издвојили смо најфреквентније грешке, а то су: дуго *jai̯i* умјесто двосложним *ije* замијењено је једносложним *je*; кратко *e* испред којег је сугласник *p*, а испред њега још неки сугласник, гдје по правилу остаје *e*, често се замјењује рефлексима *je* и *ije*. Нарушавају се и остала правила ијекавизације, али ипак у нешто мањој мјери. Учено је да ијекавска норма није у потпуности усвојена у основном и средњошколском образовању. Неопходно је у образовном процесу ортоепији и ортографији посветити више пажње, као уосталом и другим језичким нормама, јер је функционална писменост на ниском нивоу.

Кључне ријечи: стари глас *jai̯i*, екавско *e*, ијекавски рефлекс *ije*, *je*, нарушавање ијекавске норме.

У овоме раду желимо указати на стање у српском језику ијекавског изговора у Републици Српској и на нарушавање правописне норме у вези са замјеном старог вокала *jai̯i* (Ѣ, Ѣ), јер проблеми у вези с тим у ортоепији и ортографији стандардног језика спадају међу најчешће. Нећемо се бавити историјским развојем ни дефинисањем изговорне вриједности старог гласа *jai̯i*, јер за то и за обимније истраживање и навођење већег броја примјера у вези са наведеном темом требало би много више простора. Због тога ћемо најчешће примјере нарушавања ијекавске норме издвојити на основу дугогодишњег рада са студен-

---

* sanja.kuljanin@ffuis.edu.ba

тима српског језика, новинарства, педагогије, њемачког језика, као и лекторисања разноврсних текстова.

Познато је да је стари вокал *jaii* из народног језика нестао у 14. вијеку, као једна од апсолутних гласовних промјена, и да је замијењен другим гласовима (*и, е, је, ије*), те у складу с тим у штокавским дијалектима имамо екавску, ијекавску и икавску замјену. „Српски књижевни (стандардни) језик има два равноправна изговора: екавски и ијекавски“ (Правопис 2010: 22). Стандардни језик екавског изговора карактерише дуги и кратки вокал *е* као досљедна, типична замјена некадашњег гласа *jaii* (само у неколико случајева умјесто очекиваног *е* налази се вокал *и*, нпр. новији, старији, тресијих, плетијих, нисам, ниси). Међутим, у ијекавском стандардном изговору немамо такву досљедност у замјени *jaiia*, будући да је тај стари вокал дао различите рефлексе, а то су већ поменута четири: *ије, је, и, е*. Због тога само у ијекавским говорима и постоје ортоепске и ортографске недоумице и неуједначености у писању ијекавицама. Говорници српског језика ијекавског изговора норму у вези са ијекавизацијом, и у говору и у писању, најчешће нарушавају при замјени некадашњег дугог *jaiia* једносложним *је* умјесто двосложног *ије* (нпр. лексеме примијетити, захтијевати, потцијенити, промијенити, употријебити, донијети и др. најчешће се пишу с рефлексом *је*). Међутим, има чак и обрнутих примјера када се умјесто рефлекса *је* пише *ије*: нпр. именица *дјеца*, која се сасвим регуларно тако и изговара, понекад се у тестовима са примјерима које треба ијекавизирати може наћи и у облику *дијеца*, а то је случај и са неким другим примјерима с кратким екавским *е*, али су они, срећом, ипак ријетки; с именицом *рјечник* утолико је друкчије што је у тестовима уочено да се она пише с двосложним *ије* и да већина студената, али и осталих говорника, за разлику од претходног примјера, скоро увијек гријешу и у изговору и у писању те лексеме. Оваква огрешења о норму показују да прописана основна правила о замјени дугог и кратког *jaiia* нису потпуно усвојена и да говорници не осјећају довољно двосложност замјене *jaiia*, а да би у ријечима с дугим *jaii*ом јасније осјетили дужину, може им помоћи изговарање тих ријечи у екавском облику: „Кад ради проверавања изговоримо слог с јатом кратко, при изговору таквих речи осећамо несклад, па ћемо тако разабрати да је слог с јатом заправо дуг. Стога, дакле, због практичних разлога говоримо да према дугом екавском *е* [...] пишемо и изговарамо у ијекавском говору *ије*“ (Правопис 1960: 24). Према кратком *jaii*у у ијекавском је изговору рефлекс *је*. „И овде ћемо кадшто јасније осетити краткоћу слога ако реч изговоримо екавски [...], па ћемо дакле према

кратком екавском *е* [...] писати и изговарати у ијекавском *је*“ (Правопис 1960: 25).

Ијекавци такође често не поштују ни правило о изузецима од основног правила ијекавског књижевног изговора да екавском дугом *е* одговара ијекавско *јѣ* „у итеративима (углавном изведеним од *м(ј)е-стио*, *м(ј)ера*, *с(ј)ести*“ (Правопис 2010: 23), као нпр. *намјештиаџи*, *засједати*, *ипремјераџи*. Ту говорници већином осјећају дужину, али пошто ни ово правило није у потпуности усвојено, дешава се да често пишу двосложно *ије*, а не прописано *јѣ*, поготово када је ријеч о глаголу *засједати*, који се обично пише у погрешном облику *засиједати*, како је често записано на кајрону или у кролу неких телевизијских програма.

Веома је фреквентно нарушавање ортоепске и ортографске ијекавске норме у примјерима гдје се умјесто *је* и *ије* изговарају и пишу екавски облици, дакле остаје *е*, а најчешће је то случај са сљедећим лексемама: *овдје*, *доље*, *недјеља*, *ионедјељак*, *сљедећи*, *иосљедни*, *обје*, *двије*, *иослије*, тако да их у Републици Српској, али ништа мање ни у цијелој БиХ, веома често изговарају и пишу као екавске облике: *овде*, *доле*, *недеља*, *ионеделељак*, *следећи*, *иоследњи*, *обе*, *две*, *иосле*.

У ијекавском изговору важи правописно правило да умјесто екавског кратког *е* испред *о* насталог од *л* на крају слога односно ријечи имамо рефлекс *и*. У вези с тим такође су честа огрешења о норму. Наиме, веома често у разговорном стилу, у ијекавизирању у питањима из тестова, па и у титловима у серијама и филмовима неких телевизијских програма у примјерима као што су *хџио*, *волио*, *желио*, *видио*, *живио*, *ипредио*, *дојринио* могу се уочити погрешни облици попут *хџјео*, *ипредјео*, *дојрињео*, а нешто рјеђе и *вољео*, *видјео*, *жељео* („Колико сам те се *ужељео*“ – титл из једне телевизијске серије). Проблем је очито у томе што ово правило такође није у потпуности усвојено иако, сматрамо, да не би требало да буде проблема с тим будући да нема потешкоћа око дужине екавског *е*, нити је правило компликовано да се не може научити и запамтити. При томе ученике или студенте треба упутити на *л* које је (на крају слога или ријечи) прешло у *о*, а које могу препознати у женском или средњем роду глаголског придјева радног (*хџјела*, *хџјело*, *вољела* итд.) или у падежима именице (*ипредио*, *ипредјела* итд.). У вези са замјеном екавског кратког *е* вокалом *и* испред *ј* (*гријаџи*, *сијаџи*, *умију*, *разумију*) ријетко се гријеши. Изузетак је само лексема *вијаџи*, *вију*, која је у том, ијекавском облику већини непозната, јер употребљавају екавске облике *вејаџи*, *веју*.

Највише недоследности у замјени некадашњег *јајџа* или екавског *е* примјећује се у вези са сљедећим правилом: „У кратким слоговима

иза групе сугласника чији је задњи члан *p* неутрализована је разлика између ек. и ијек. изговора (замена јата је *e*): *брегови, бреговии, времена, вредноћа, вреднији, грешка, грешан, грешник [...]*“ (Правопис 2010: 24). И ово је једно од правила о изузецима од основног правила ијекавизирања, које не би требало да ствара недоумице будући да се краткоћа слога лако осјећа, а није тешко запамтити да се испред тог кратког екавског *e* налази *p*, а испред њега још неки сугласник. Међутим, у овом случају норма се веома често нарушава, па умјесто *e* имамо *је*, а некада чак и двосложно *ије*. Правило, дакле, није потпуно усвојено, што потврђује чињеница да се врло ријетко гријеши при ијекавизирању неких лексема (нпр. *брегови, времена, стрелица*), али неке друге лексеме, које спадају под исто правило, неупоредиво чешће се пишу погрешно (*сјирјечаваиџи, вјреднији, чак и вриједнији, њоврјеђиваиџи* и др.). На сва ова правила о замјени *јаџа* или екавског *e* треба стално указивати и у основној и у средњој школи, обнављати их и утврђивати.

На основу искуства стеченог у дугогодишњем раду са студентима примијетили смо да они имају слабо предзнање из правописа и граматике, уопште из језика, тако да студенти нпр. новинарства, педагогије, њемачког и српског језика у првом семестру свог студија на тестовима из Српског језика 1 не постижу добре резултате, што показује да основна знања из језика нису утврђена у основној и средњој школи. Таква је ситуација и са замјеном *јаџа*, коју смо провјерили једним краћим тестом из предмета Српски језик 1, а радили су га управо већ поменути студенти прве године (који још нису полагали испит из тог предмета). У тесту је требало ијекавизирати следеће лексеме: *захџев, захџеваиџи, њоџицениџи, хџео, смејаџи се, љредео, сџрела, сџрелица, брегови, сјречаваџи, вреднији, заседаџи, љремешџаџи, смерница, наслеђе, љримешџиџи, безгрешан, доџриноео, деџе, деџеџа, време, времена, уџоџребџиџи, уџоџреба, корен, корениџи, замениџи, замењиваџи, дремаџи, дремуџкаџи*. Резултати су потврдили претходно наведене примјере нарушавања ијекавске норме. Наиме, од четрдесет студената, колико их је радило тест, највише их је погријешило у вези са замјеном дугог *јаџа* или екавског дугог *e*, тј. умјесто рефлекса *ије* употребили су једносложно *је*: двадесет шесторо је погрешно ијекавизирало глагол *љримијеџиџи*, деветнаесторо *захџијеваџи*, дванаесторо *џоџиџиџи*, такође дванаесторо погрешно је ијекавизирало именицу *кориџен*, једанаесторо глагол *зामीџиџи*, седморо *уџоџријеџиџи* и по шесторо *дријемаџи, сџријеџа, дијеџе*. Именица *наслеђе*, како гласи ијекавски облик према *Правопису српскога језика* (2010: 28), погрешно је ијекавизирана двадесет два пута. Од осталих примјера са једносложним *је* дванаест пута погрешно

је написана именица *смјерница*, исто толико и *корјенић*, четири пута глагол *замјењиваић*, три пута облик *дјеићеи*. Итеративи *засједати* и *иџемјешаић* такође су у већем броју погрешно ијекавизирани, први деветнаест, а други четрнаест пута. Када је ријеч о примјерима с рефлексом *и* од екавског *е* које се нашло испред *о* насталог од *л* на крају ријечи, није се много гријешило, па тако у писању облика *хџио* није било погрешних одговора, али је *доирицио* погрешно ијекавизирало дванаесторо, а *иџедио* шесторо студената. Нарушавање норме веома је фреквентно, као што смо раније већ рекли, у ријечима које у ијекавском облику имају рефлекс *е*. Занимљиво је да у лексемама *уџоиџеба* и *времена* није било грешака, али је истовремено облик *вреднији* двадесет пута погрешно написан, *сџречаваић* седамнаест, *брегови* девет, *дремукаић* седам, *безгрешан* шест и *сџрелица* четири пута. Грешке у вези са рефлексом *е* свакодневно можемо запазити такође у титловима, као нпр.: „Нас *иџврјежују* људи...“; „*Вриједновала* сам такву особу...“; „Само *иџврјежујеш* људе...“, па се питамо шта раде лектори и да ли их телевизијске куће данас уопште имају.

Очито је да језички проблеми у вези са замјеном *jaiia*, као уосталом и са другим стварима у језику, нису безначајни. А овај проблем чак може бити и добар разлог за језичке расправе, често и са политичком и идеолошком позадином. За то је веома погодна ситуација у БиХ, гдје се стварају варијантски стандарднојезички изрази српскога језика, хрватски и бошњачки, којима се по сваку цијену настоји дистанцирати од заједничког стандарда. За такву сврху у хрватским и бошњачким граматикама употребљено је и једно од правила замјене *jaiia*. То је већ помињано правило о кратком *е* иза групе сугласника чији је задњи члан *р* када се неутрализује разлика између ек. и ијек. изговора (замјена *jaiia* је *е*), као у примјерима: *брегови*, *времена*, *вреднији*, *иџрезнији*, *грешка* и др. И у *Hrvatskom pravopisu* (Бабић и др. 2004) имамо исто правило да се иза, како кажу, покривенога *р* пише *е* (а не *је*), такође *брегови*, *времена*, *сџрелица* и др., али неколико редова даље стоји да се иза покривенога *р* може писати и *е* и *је*: „а) у облицима једносложних именица мушког рода које немају дугоузлазни нагласак у генитиву једнине“, и опет исти примјери: „*брегови-брјегови*, *иџрејови-иџрејови*“ и сл. и под „б) у твореницама од ријечи *гријех*, *сџријечић*, *унаиџриједић*“, уз примјере: *грјешан*, *сџречаваић*, *унаиџрејиваић* и др. У недоследностима и лутању у хрватском правопису нуде се двострукости како би се могло бирати између *иџгрешка* и *иџгрјешка*, *сџрелица* и *сџрјелица* (1994. године), а онда се укидају дублети (2000. године) и пише се само *сџрјелица*, *брјеговић*, *брјесуљак* итд., итд. Међутим, можемо навести и овај цитат: „Ствари не стоје бит-

но друкчије ни с тзв. јатом иза покривенога р. Наиме, писање брегови, грешка, времена, вреднији и сл. није резултат ничијег хира нити наметања, него својеврсног 'разједначења' скупова сугласник + р + је који су, како се то лаички каже, тешки за изговор" (Селак 2007: 136). У *Gramatici bosanskoga jezika* у вези са истом замјеном *jai̯a* каже се следеће: „Постоје у босанском језику и двојни облици, са *je* и са *e*; од именице гријех: грјехота / грехота, грјешка / грешка [...]. У дјелима бошњачких и босанскохерцеговачких писаца има појава досљеднијег писања *je* (од *jai̯a*) из групе сугласник + р и у многим другим облицима, нпр.: брјегови, брјеговит, брјежуљак, црјепови, дозрјети, дрјемљив, крјешталица, окрјепљивати, поврједа, спрјечавати [...] и сл. Стога се овакви облици у босанском језику не могу сматрати неправилним (мада они још нису на прецизнији начин нормирани)" (Јахић–Халиловић–Палић 2000: 166). Јасно је да се оваквим правописним „правилима“, која су вјештачка и на силу, само жели удаљити од свега што подсјећа на екавски изговор, тј. једини циљ таквих нормативних рјешења јесте жеља за језичком диференцијацијом и дистанцирањем. Такве збрке, двострукости и недосљедности, бар у толикој мјери, нема у српској нормативној литератури, али и поред тога српски ијекавци тешко усвајају правила о замјени *jai̯a*, а хрватски и бошњачки можда и теже с обзиром на њихова замршена јатовска правила. Српским говорницима утолико је лакше што правописна норма није доживјела веће промјене у односу на *Правопис српскохрватског језика* из 1960. године. Наиме, *Правопис српског језика* „ту норму само осавременује, дорађује и у потребној мери прилагођава и поправља, држећи се начела постојаности и континуитета српске књижевнојезичке културе и норме“ (Правопис 2010: 9).

Очигледно је да се на бх. језичком простору и није лако снаћи у вези са замјеном некадашњег *jai̯a*. Несналажење и недоумице српских ијекаваца углавном су посљедица непрепознавања дужине и краткоће слога с некадашњим *jai̯ом* или екавским *e*, али и непосвећивања пажње правилима и изузецима од основних правила замјене *jai̯a* или њихово дјелимично усвајање. Српски ијекавци свакодневно се сусрећу с ненормираним језичким облицима, у штампи, на радију, телевизији, интернету, чак и у уџбеницима, у литератури, а ни у школи се изучавању и његовању српског језика не посвећује довољно простора и пажње. Осим тога, наставни програми за српски језик су преопширни и презахтјевни, а ученици на крају немају ни основно знање, које сваки образован човјек мора да има. Немарност и игнорантски однос према норми превазићи ћемо само изучавањем и његовањем српског језика.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић и др. ⁷2004: Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Zagreb: Školska knjiga.
- Јахић–Халиловић–Палић 2000: Dževad Jahić, Senahid Halilović, Ismail Palić, *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe.
- Правопис 1960: *Правойис српскохрватскога књижевног језика* (са правописним речником), Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска.
- Правопис 2010: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правойис српскога језика*, измењено и допуњено издање, Нови Сад: Матица српска.
- Селак 2007: Ante Selak, Problemi hrvatske središnje jekavštine u normiranju hrvatskoga jezika u 20. stoljeću, *Fluminensia* 19, Rijeka, 115–140.

Сања М. Куљанин

К ВОПРОСУ О НЕКОТОРЫХ СПОРНЫХ РЕФЛЕКСАХ *ЯТЯ*

Резюме

В работе указываем самым коротким путем на нарушение нормы сербского языка иекавского произношения в связи с заменой прежнего *ятя* или экавского *е*. На основании короткого текста, выделены самые частотные ошибки, а именно: долгое *ять* вместо двусложным *ије* заменяется односложным *је*; краткое *е*, предшествующее согласному *р*, перед которым стоит еще какой-н. согласный, где, по правилу, остается *е*, часто заменяется рефлексам *је* и *ије*. Нарушаются и остальные правила иекавизации, но в меньшей степени. Отсутствие правильного употребления и недоумения сербских иекавцев, в основном, являются последствием того, что они не различают долготы и краткости слога с прежним *ять* или экавским *е*, но и того что они не обращают внимания на правила и исключения от основных правил замены *ять* или того, что они их частично усваивают. Необходимо в образовательном процессе посвятить больше внимания орфоэпии и орфографии, а также другим языковым нормам так как функциональная грамотность находится на низком уровне.

Ключевые слова: старый звук *ять*, экавско *е*, иекавские рефлекс *ије*, *је*, нарушение иекавской нормы.